

Ivan Radosavljević

SNOLIKI SVETOVI

(Elvira Navaro: ***Zečeje ostrvo***, preveo sa španskog Ivan Radosavljević, Partizanska knjiga, Kikinda, 2022)

Verovatno najupečatljiviju karakteristiku zbirke priča *Zečeje ostrvo* savremene španske spisateljice Elvire Navaro predstavlja kontrast između hladno elegantnih, odmerenih, uzdržanih, bestrasnih pripovednih glasova i samih pripovednih svetova, u kojima vlada takav odnos stvarnosti i nadstvarnosti, budnog i oniričkog, realističkog i fantazijskog kakav bismo – *mutatis mutandis* – mogli naći, na primer, kod Salvadora Dalija ili Hijeronimusa Boša. Priče u ovoj knjizi često polaze od realema preuzetih iz savremene (španske, evropske) stvarnosti, uključujući i sasvim aktuelne reference na socijalne, radne, urbane i klasne probleme, na savremene informatičke i komunikacione tehnologije, kao i intimne, emotivne relacije u okvirima porodičnih mreža i ljubavnih konstelacija u različitim stanjima ruševnosti, međutim, u narativnim prostorima ovih priča vlada nesigurnost, te je moguće sresti bilo koga i može se desiti bilo šta: njihovu stvarnost Elvira Navaro mesi kao plastelin, beskrupulozno je buši i deformiše, kreirajući na taj način divne, uznenimirujuće, pomalo poremećene pripovesti čija narativna logika izmiče lakoj kategorizaciji, a njihova emocionalna čarolija dugo drži čitaoca, poput nekakvih veoma upečatljivih snova, ili noćnih mora.

Takođe je upadljivo da autorka noseće uloge najčešće dodeljuje ženskim likovima, a priče smešta u marginalna, periferna okruženja, u kojima naročito dolaze do izražaja emocije koje se uzvitlaju kad se junakinje (ili poneki junak) i njihovi pratioci osete izgubljeno. Elvira Navaro iskazuje i čitaocu prenosi snažnu empatiju s likovima otuđenim od porodice, ljubavnih partnera i samog društva. Takve okolnosti uspeva da prikaže istovremeno kao stresne i podsticajne. To nalazimo, recimo, u „Herardovim pismima“, gde jedan par proživiljava zadnje sate svoje ljubavi u zabačenom, planinskom hostelu u čijoj banalno neprijatanjoj, a čudno jezovitoj atmosferi junakinja prikuplja hrabrost da konačno ostavi partnera koga više ne voli, a koji je nju sumnjičio i davno pre nego što je uistinu počela da ga vara. U njihovoj slomljenoj vezi praktično nema više ničega što nije odbojno kako njima samima, tako i čitaocu (neprivlačan je i par nosećih junaka – neverna žena opterećena krivicom i zbog toga kivna, i patetični, ljubomorni i dosadni muškarac), ali tu tešku, prelomnu situaciju autorka uspeva da učini prisnom i pristupačnom, neupadljivo vodeći čitaočevu reakciju ka razumevanju i saosećajnosti.

U svim pričama, osim upravo pomenute, fantazijski elementi (najčešće bliski hororu, groteski i mračnim aspektima snovnih iskustava) mnogo su naglašeniji i neposrednije prisutni. Elvira Navaro pokazuje veliko majstorstvo u glatkom, bešavnom uklapanju takvih elemenata tako da nimalo ne štrče iz narativne osnove generalno utemeljene na realističkim elementima, već sveukupnu pripovednu stvarnost, kao njen inherentni deo, izmešta-

ju iz sfere direktno razumljivog, jer ovde nema uobičajenih korelacija: gde god počne priča, na kraju stigne na neku neuvhvatljivu granicu između sna i noćne more, ljubavi i straha, nauke i tajanstva. Na primer, u priči „Vraćanje“, glavna junakinja analizira i pokušava da dokuči dinamiku odnosa sa svojom najboljom drugaricom iz detinjstva; prisećajući se epizoda iz njihovog druženja, na centralno mesto postavlja nesigurno zapamćenu, ali po intuiciji presudno važnu epizodu odlaska na ručak kod bake i deke te drugarice, kada je baku zatekla kako lebdi poput balona, u uglu, pod samom tavanicom. Međutim, kao da na glavnu junakinju od same činjenice lebdenja jači utisak ostavlja neuobičajena masivnost bakinih butina, koje iz donjeg rakursa jasno vidi pod suknjom: u sveprožimajućoj nesigurnosti njenog sećanja, ta debela bedra i bakičevi zapečeni pirinač jednako su važni i nepouzdani elementi. Tajanstvo i strava tu se sustiču s porodičnom svakodnevicom, gastronomija se sustiče s levitacijom u trajno neuspšem trudu junakinje da razazna uzroke sloma jednog dragog prijateljstva.

Uočavamo takođe i redak spoj ironično autopoetičke funkcije s fantazijskim i grotesknim elementima – opet sasvim glatko umetnutim u realističko okruženje pseudoputopisne naracije – u priči „Strihnin“. Tu se junakinja upravo okušava u književnom stvaralaštvu, ali joj se na ušnoj školjki javlja nekakva izraslina, koja raste i s vremenom se pretvara u potpuno funkcionalan ud, treću ruku, uz to očigledno obdarenu sopstvenom svešću i voljom. Dok Elvira Navaro smireno, dokumentaristički opisuje junakinjino nastojanje da odabere neku dopadljivu maramu i namesti je tako da nova izraslina ne štrči, ta avetijska ruka postepeno preuzima (čak vodeću, i destruktivnu) ulogu u njenom pisanju, priređujući pravi sudar autorskih intencija, čime ova priča prerasta u parodičnu analizu strave i užasa svojstvenog onostranoj prirodi književnog nadahnuća.

Uživajući u apsurdu, u zbirci priča *Zeće ostrvo* Elvira Navaro istražuje očaj, užas i otuđenje u životima svojih junakinja i junaka, kao i u društvu koje se stalno povlači upravo pred onim iracionalnim silama koje želi da potisne, vodeći likove iz relativne normalnosti u predele noćnih mora izuzetno elegantnom prozom, s iskošenim, trpkim smislom za humor. Svetovi predstavljeni u ovim pričama su snoliki, istovremeno poznati i blago jezoviti, uz nemiravajući i nezaboravni, natopljeni brilljantnom atmosferom nadolazeće propasti. Elvira Navaro uzima neznane, tuđinske krajolike i pretvara ih u jezovito prikladna ogledala naših najtajnijih stvarnosti. Uprkos svim duhovima, ludilima, noćnim morama i grotesknim preobražajima koje trpe, njeni likovi uspevaju da iscrtaju sopstvene mape, da svršetke preobrazbe u početke, gađenje u ljubav, smrt u mir.